

Zij-instroom in het vmbo: meer grip nodig.

Flitsonderzoek 2025-2026

April 2026

José Mulder (Bureau Stroming) & Eva Voncken (Bureau Turf)

BUREAU
STROMING

Onderzoek verricht in opdracht van Stichting Platforms VMBO.

BUREAU
STROMING

Inhoudsopgave

SAMENVATTING & CONCLUSIES.....	4
Inleiding.....	8
1 Scholen ervaren meer dynamiek in leerlingstromen.....	9
1.1 Zij-instroom neemt bij grote meerderheid toe.....	9
1.2 Meer dan de helft ziet toename interne doorstroom/afstroom	10
1.3 Bij meer dan één op de drie teruglopende instroom vanuit PO.....	11
1.4 Slechts beperkt deel van scholen ziet geen opvallende bewegingen	11
2 Jaarlijks gemiddeld een extra klas aan zij-instromers	12
2.1 Soms 5, soms 80: zij-instroom varieert sterk per school	12
2.2 Moment van instroom varieert.....	12
2.3 Merendeel in leerjaar 2 en 3 en op kaderberoepsgerichte leerweg.....	12
2.4 Aantal instromers veelal niet in lijn met aantal aangemelde leerlingen	13
3 Wie meldt zich voor zij-instroom?.....	14
3.1 Aanmeldingen en aanmeldende scholen	14
3.2 Aanmeldingen gedurende het hele schooljaar	14
3.3 Knellende overgangsnormen belangrijkste reden voor aanmelding	14
3.4 Afspraken tussen scholen op orde, overdracht niet.....	15
3.5 Na toelating niet altijd plek op profiel van keuze	15
3.6 Niet plaatsbare leerlingen.....	16
4 Extra maatregelen en gevolgen van zij-instroom.....	17
4.1 Extra maatregelen vanwege zij-instroom.....	17
4.2 Zij-instroom: impact op een breed aantal terreinen.....	17
4.3 Veel inzet, wisselend resultaat. Consequenties voor reguliere leerling.....	18
5 Tussen ruimte en draagkracht: scholen op de grens	19
6 Onvoorspelbaarheid bemoeilijkt grip op zij-instroom	20
7 Overdracht zorgplicht: gedeelde verantwoordelijkheid?	21
8 Perspectief van vmbo-scholen op zij-instroom	23

SAMENVATTING & CONCLUSIES

Er komen steeds meer signalen van vmbo-scholen dat hun leerlingstromen veranderen en dat de zij-instroom van leerlingen in hogere leerjaren toeneemt.

Nu blijkt het niet mogelijk om zij-instromers betrouwbaar te identificeren via DUO-cijfers en dus ontbreekt het aan een cijfermatig inzicht.¹ SPV heeft daarom voor de derde achtereenvolgende maal een Flitsonderzoek onder vmbo-scholen uitgezet om meer zicht te krijgen op wat er binnen scholen gebeurt. 130 respondenten hebben een vragenlijst ingevuld. Dit rapport geeft de resultaten weer.

Meer leerlingbewegingen, die ook nog eens op elkaar inwerken

Volgens de respondenten vinden er inderdaad meer leerlingbewegingen plaats. Ruim acht op de tien ziet een toename van de zij-instroom in hogere leerjaren, veelal in combinatie met door- en afstroom binnen de eigen school², en minder instroom vanuit het primair onderwijs. De samenstelling van de leerlingenpopulatie verandert hierdoor aanzienlijk. Leerjaar 1 heeft meestal (aanzienlijk) minder leerlingen dan leerjaar 4.

Toenemende zij-instroom heeft de meeste impact

Scholen zien steeds meer leerlingen in leerjaar 2 en 3 instromen. Deze leerlingen zaten niet op hun plek op de eerste middelbare school, hebben op hun tenen moeten lopen, zijn gedemotiveerd geraakt en hebben teleurgesteld van school moeten wisselen. Het vraagt veel van vmbo-scholen en met name docenten om deze jongeren te hermotiveren, bij te spijkeren en op te nemen in de bestaande schoolstructuur. Ook voor reguliere leerlingen hebben de zij-instromers consequenties: de dynamiek in de klas verandert en er gaat veel aandacht uit naar de zij-instromers.

De toenemende zij-instroom heeft dan ook grote impact op vmbo-scholen, leerkrachten en leerlingen.

---

¹ Elke schoollocatie registreert op 1 oktober welke leerlingen er onderwijs krijgen. Voor elke leerling ontvangt de school bekostiging. Bij elke leerling wordt aangegeven in wat voor soort klas die zich bevindt. Bijvoorbeeld een brede brugklas, een basis-kader-brugklas, een tl/havo-brugklas of een vwo-klas. Het type klas heeft de eerste twee leerjaren echter geen effect op de bekostiging, waardoor de administratie niet overeen hoeft te komen met de werkelijke onderwijspositie. Pas vanaf leerjaar 3 wordt het niveau waarop de leerling staat ingeschreven betrouwbaar geacht. Hierdoor kunnen geen betrouwbare uitspraken worden gedaan over niveauwisselingen van leerjaar 1 naar leerjaar 2 en van leerjaar 2 naar leerjaar 3. Een andere manier om naar zij-instromers te kijken is via de schoollocatie. Immers, zij-instromers wisselen van school(locatie). Echter, niet elke leerling die van schoollocatie wisselt is een zij-instromer. Scholen kunnen de brugklassen namelijk op de ene locatie lesgeven en de bovenbouw op een andere locatie. Een combinatie met de overkoepelende school waaronder een locatie valt biedt ook geen soelaas, want veel schoolkoepels omvatten meerdere, uiteenlopende scholen, met vele schoollocaties. Binnen dezelfde scholengroep blijven betekent dan ook niet dat er geen sprake is van zij-instroom. Kortom, vanuit 1 oktober tellingen bij DUO is het niet mogelijk om zij-instromende leerlingen eenduidig te identificeren.

² Soms lopen zij-instroom en afstroom door elkaar. Wat bij de ene school zij-instroom is kan bij een andere als afstroom gezien worden, omdat een leerling binnen een brede scholengemeenschap zit (en van een andere locatie komt, zie ook voetnoot 1).

Respondenten geven aan er alles aan te doen om zij-instromers op te vangen, zeker omdat zij elke leerlingen een plek gunnen en soms het laatste vangnet zijn. Maar die extra inzet komt wel met een prijs: zowel voor de organisatie als voor docenten. Immers alle aanmeldingen, die gedurende het hele schooljaar binnenkomen, doorlopen, dossiers opvragen, bepalen of een leerling plaatsbaar is, kijken waar plek is binnen de bestaande klassen, de puzzel leggen ten opzichte van teruglopende instroom van het basisonderwijs en de op- en afstroom binnen eigen school, formatie en capaciteit bepalen, nieuwe sociale dynamiek in de klas begeleiden, zij-instromers inhoudelijk bijspijkeren, gedragsproblemen aanpakken, overleg met hulporganisaties etc etc. En dat alles naast de reguliere onderwijspraktijk.

Huidige aanpak: veel extra maatregelen én behoefte aan meer ruimte voor arrangementen

Bijna negen op de tien vmbo-scholen neemt extra maatregelen om zij-instromers te faciliteren. Extra maatregelen zijn vooral gericht op zorg, ondersteuning en begeleiding. Met al deze extra inzet, die vaak op de schouders van docenten rust, komt de onderwijskwaliteit onder druk te staan, zeggen de scholen. En bij dat alles zegt maar één op de tien scholen de zij-instromers echt te kunnen bieden wat ze nodig hebben. Bijna vier op de vijf scholen geeft aan meer ruimte nodig te hebben voor speciale arrangementen om leerlingen perspectief te bieden.

Onvoorspelbaarheid van zij-instroom maakt regie & grip school lastig

Zij-instroom heeft veel impact op de school als geheel en leidt tot een stapeling van problemen. Het brengt veel onrust door het hele jaar heen, mede door de onvoorspelbaarheid ervan, niet alleen van de aantallen en het late moment waarop duidelijk wordt of leerlingen die zich hebben aangemeld daadwerkelijk komen (sommige voldoen aan het eind van het jaar opeens toch aan de overgangsnormen en mogen daardoor op de initiële school blijven), maar met name de onduidelijkheid van de zwaarte van de problematiek (de ondersteuningsbehoefte) die zij-instromende leerlingen meebrengen.

Deze onvoorspelbaarheid maakt dat scholen doorgaans ervaren weinig grip te hebben op zij-instroom. Om meer grip te creëren stelt één op de drie scholen een maximaal aantal zij-instromers vast, aan de hand van de ruimte die er is in de school/de klassen. Leerlingen die niet geplaatst kunnen worden, worden meestal naar andere scholen verwezen, terugverwezen naar de school van herkomst of er wordt, al dan niet met het samenwerkingsverband, naar een alternatief gezocht.

De grens is bijna bereikt

Gemiddeld heeft een school 23 zij-instromers: dat is jaarlijks één extra klas erbij. Vooral in leerjaar 2 en 3 in de kaderberoepsgerichte leerweg. Een veelvoud daarvan meldt zich aan, maar komt dus uiteindelijk niet.

Op meer dan de helft van de scholen is de rek eruit voor wat betreft het opvangen van zij-instromers. Dertig procent zegt een toename van zij-instromers nog net aan te kunnen binnen hun organisatie; de overige scholen lopen tegen grenzen aan, zowel in de capaciteit

van het gebouw en de klassen, formatieproblemen, de zorgcapaciteit, de belasting van docenten en de onrust/negatieve invloed op het pedagogisch klimaat. Kortom: scholen lopen tegen hun organisatorische en pedagogische grenzen aan.

Vooralsnog is zij-instroom vooral een 'schoolprobleem'

Scholen proberen met passen en meten zoveel mogelijk zij-instromers op te vangen. Daarbij vormt de overdracht van leerlingen en met name de onvolledigheid van dossiers een bron van frustratie, die zowel de zij-instromer als de ontvangende vmbo-school op achterstand zet.

De meerderheid van de respondenten heeft (incidenteel) onderling overleg tussen scholen die naar elkaar verwijzen, maar van een gezamenlijk gevoelde verantwoordelijkheid lijkt nog weinig sprake. Bij minder dan één op de vijf scholen speelt het samenwerkingsverband een actieve rol in de verdeling van zij-instromers over de scholen. Ruim driekwart van de scholen vindt dat de extra investeringen die zij doen om zij-instromers op te nemen, door alle scholen in de regio gezamenlijk gedragen moeten worden.

Meer grip op zij-instroom: wat zien scholen als (oplosbare) problemen?

Leerlingen die zij-instromen worden nu opgevangen en begeleid op vmbo-scholen. De oorzaak voor zij-instroom ligt echter niet bij de vmbo-school, maar bij de scholen eerder in de keten. Respondenten zien oplossingen dan ook op het gebied van preventie, transparantie en regionale verantwoordelijkheid/sturing:

- Probeer zij-instroom vanwege 'te hoge adviezen' te voorkomen: zorg ervoor dat leerlingen eerder op de passende en meest kansrijke plek terecht komen, waar ze succeservaringen op kunnen doen: realistisch adviseren is het credo. Neem ouders daarin mee. Geef goede voorlichting op het basisonderwijs over het vmbo. Negen van de tien scholen vindt dat door kansrijk adviseren de verwachtingen ten aanzien van leerlingprestaties onrealistisch hoog liggen.
- Tijdige/eerdere actie en onderling contact tussen scholen mochten er signalen zijn dat een leerling niet op de goede plek zit.
- Zorg dat álle scholen hun zorgplicht serieus nemen, leerlingen passende ondersteuning bieden en zorgdragen voor volledige dossiers, waarin ook transparant wordt welke zorg ze zelf hebben ingezet. Nu leeft het gevoel dat leerlingen over de schutting worden gegooid.
- Faciliteer professionalisering, extra begeleiding, ruimte voor arrangementen.
- Geef de samenwerkingsverbanden een grotere/actievere rol in de ondersteuning van scholen, de aanmeldingen, de monitoring en (eerlijke) verdeling van zij-instromers.
- Houd vinger aan de pols als het gaat om de relatie tussen zij-instroom/afstroom en adviezen; aantallen zij-instromers, het succes van zij-instromers en effecten van zij-instroom op zittende leerlingen.

Conclusies

Zij-instroom in het vmbo is vanuit de beschikbare DUO-cijfers niet betrouwbaar in beeld te brengen. Afgaande op de meldingen van de scholen die aan dit flitsonderzoek hebben deelgenomen, zijn de aantallen aanzienlijk: gemiddeld gaat het om 23 leerlingen die die elk jaar extra instromen. Dat is een volle klas. En verdeeld over verschillende klassen is het aandeel zij-instromers aanzienlijk, met alles gevolgen van dien voor de dynamiek in bestaande klassen. De reden van zij-instroom ligt volgens respondenten namelijk meestal niet in cognitie, maar in motivatie en/of gedrag.

Bovendien brengt de onvoorspelbaarheid van wanneer, hoeveel en welke leerlingen (met welke bagage) er gedurende het jaar instromen met zich mee dat er voortdurend gepuzzeld moet worden hoe deze leerlingen op te vangen. Veel scholen geven aan dat de rek er nagenoeg uit is. Bijna alle respondenten nemen extra maatregelen om zij-instromers op te vangen en blijven 'pleisters plakken', vooral als het gaat om zorg en begeleiding van leerlingen. Negen van de tien scholen geeft aan behoefte te hebben aan (nog) meer ruimte voor arrangementen en maatwerk.

Manieren voor vmbo-scholen om grip te krijgen en houden op zij-instroom, zoals een toelatingsbeleid en/of maximum stellen aan het aantal zij-instromers of beperking van het aantal instroommomenten gaan ten koste van de leerling. Die moet dan immers (weer) een andere school zoeken of langer blijven op de school waar hij/zij weg wil/moet.

Het is dan zaak om te kijken wat er eerder in de onderwijsketen gedaan kan worden om leerlingen op de juiste plek te krijgen en ze daar voldoende te ondersteunen en begeleiden. Te denken valt aan de manier waarop de advisering vanuit de basisschool nu verloopt en invulling van de zorgplicht door de middelbare school waar leerlingen starten.

Nu zien vmbo-scholen zich genoodzaakt om zij-instromende leerlingen op te vangen en steken ze veel tijd en moeite in de begeleiding en ondersteuning van deze leerlingen. Logischerwijs gaat dat ten koste van de aandacht en tijd voor de reguliere leerlingen. Met alle gevolgen van dien voor de onderwijskwaliteit en de springplank-functie van het vmbo

Inleiding

Leerlingen die op de middelbare school niet op het goede niveau terechtkomen en daardoor van school moeten wisselen, komen veelal op het vmbo terecht. Wisselen van niveau en school heeft ingrijpende gevolgen voor die leerlingen, maar ook voor de klassen waarin ze geplaatst worden, de docenten en de schoolorganisatie.

Er zijn signalen dat de zij-instroom de laatste jaren dusdanig toeneemt, dat vmbo-scholen steeds meer moeite krijgen om deze leerlingen op te vangen.

Om die reden is er voor het derde jaar een flitsonderzoek naar doorstroom uitgezet onder vmbo-scholen, ditmaal met zij-instroom als focus. De Stichting Platforms Vmbo (SPV) wil daarmee inzichtelijk maken wat er op het gebied van zij-instroom speelt op het vmbo, hoe scholen ermee omgaan en wat zij-instroom van hen vraagt.

AANPAK ONDERZOEK

Om een beter beeld te krijgen van de mate van zij-instroom die scholen ervaren en de gevolgen die het heeft voor leerlingen, docenten en de schoolorganisatie zijn vmbo-scholen bevraagd. Via verschillende wegen zijn scholen opgeroepen een vragenlijst in te vullen. Zo is de vragenlijst verspreid via een oproep op de site van SPV, via de nieuwsbrief en via LinkedIn-berichten. De oproep is gericht aan alle vmbo-scholen en meer specifiek aan de persoon die het best op de hoogte is van de procedure, ervaringen met en gevolgen van zij-instroom op de school.

Daarnaast is een vragenlijst uitgezet onder 75 regionale samenwerkingsverbanden vo, om na te gaan welke rol en activiteiten samenwerkingsverbanden oppakken op het gebied van zij-instroom. De respons was echter dusdanig laag (10) dat de antwoorden slechts indicatief in deze rapportage zijn meegenomen.

De vragenlijst aan de vmbo-scholen bestond uit:

- algemene vragen naar bewegingen in het vmbo en achtergrondkenmerken van de scholen
- zij-instroom in beeld: de aanmeldingen voor potentiële zij-instromers en de daadwerkelijke zij-instroom
- gevolgen van zij-instroom
- zij-instroom en de rol van het regionaal samenwerkingsverband.
- stellingen over zij-instroom

In dit rapport worden de resultaten beschreven.

De vragenlijst is ingevuld door 130 vmbo-scholen, waaronder 17 scholen met alleen de theoretische leerweg. Er zijn zes scholen die aangeven geen zij-instroom te hebben. Zij hebben een gedeelte van de vragenlijst ingevuld.

1 Scholen ervaren meer dynamiek in leerlingstromen

De aanleiding voor het flitsonderzoek vormen signalen uit het veld dat er steeds meer 'leerlingenbewegingen' op vmbo-scholen plaatsvinden in termen van in-, door-, af- en zij-instroom. Welke bewegingen herkennen de respondenten in hun eigen school?

1.1 Zij-instroom neemt bij meerderheid toe

Meer dan 80 procent van de respondenten geeft aan een toename van zij-instroom te ervaren, meer dan de helft ziet toename van door/afstroom binnen de eigen school. Bijna 40 procent van de scholen heeft te maken met een afname in de instroom en ruim een kwart met een toename van verwijzing naar het praktijkonderwijs. De antwoorden in tabel 1 laten zien dat veel scholen te maken hebben met verschillende bewegingen; bijvoorbeeld een teruglopende instroom en toenemende zij-instroom.

TABEL 1: RUIJ 80% ZIET MEER LEERLINGEN INSTROMEN VANUIT ANDERE VO-SCHOLEN

	Aandeel	Beweging met meeste impact
a. Bij ons zijn er geen opvallende bewegingen	7%	
b. Toename van instroom in leerjaar 1 vanuit het PO	9%	2%
c. Toename van zij-instroom vanuit andere vo-scholen	83%	55%
d. Toename van door-/afstroom binnen eigen school	56%	15%
e. Toename van verwijzing naar het praktijkonderwijs vanuit eigen school	27%	3%
f. Afname van instroom in leerjaar 1 vanuit het PO	38%	17%
g. Afname van zij-instroom vanuit andere vo-scholen	3%	2%
h. Afname van door-/afstroom binnen eigen school	3%	1%
i. Afname van verwijzing naar het praktijkonderwijs vanuit eigen school	2%	4%
j. Anders namelijk	9%	

Gevraagd naar welke beweging de meeste impact heeft op de school, antwoordt meer dan de helft: de toename van zij-instroom vanuit andere scholen. De impact van de andere bewegingen is beduidend lager.

Op de vraag waarom zij-instroom het meest impactvol is voor de school, geven respondenten aan dat leerlingen binnenkomen met negatieve motivatie en faalervaringen. Leerlingen ervaren de overstap als een verlies (van school, niveau, vrienden) wat leidt tot demotivatie en soms zelfs weerstand tegen school. Leerlingen voelen zich vaak niet gezien op hun oude school en 'afgedankt'.

"Ze hebben het gevoel dat ze gefaald hebben." "Leerlingen komen vol frustratie en negatieve ervaringen."

Dit heeft direct effect op het gedrag en de leerhouding van de leerlingen. Regelmatig sprake van externaliserend gedrag en/of sociaal-emotionele problematiek waarvoor (extra) ondersteuning nodig is, zo zeggen scholen.

De extra begeleiding die leerlingen nodig hebben, zet druk op docenten, mentoren en zorgstructuur. Een school vertelt: "Afgelopen jaar hadden we voor eventuele zij-instromers in jaar 2 en 3 samen 109 contactmomenten, op een populatie van 650 leerlingen. Dat is niet meer bij te houden."

Dit komt naast, of bovenop, de inhoudelijke begeleiding: inhalen van gemiste vakken/stof, maatwerk en keuzebegeleiding.

Zij-instroom heeft ook effect op de reguliere leerlingen. Zij-instromers veranderen de groepsdynamiek, soms moeten klassen zelfs opnieuw ingedeeld worden, klassen gaan (opnieuw) door forming/storming fases.

Veel zou kunnen ondervangen worden als de school van herkomst transparant communiceert over de -echte- redenen waarom een leerling moet wisselen van school of wat de school reeds aan interventies ondernomen heeft. Dit gebeurt echter zelden; er wordt meestal alleen aangegeven dat een leerling het (cognitieve) niveau niet aankan, terwijl de (extra) ondersteuningsbehoefte en 'bagage' van leerlingen onderbelicht blijft. Dit leidt tot een mismatch tussen verwachting en realiteit, zowel voor de leerling als de vmbo-school. (zie verder ook paragraaf 3.2).

Omdat niet altijd voorspelbaar is hoeveel zij-instromers er daadwerkelijk zullen komen (zie paragraaf 2.2), wordt de schoolorganisatie voor ingewikkelde puzzels geplaatst. Want hoe verdeel je onzekere aantallen leerlingen over je klassen? Of maak je speciale zij-instroom klassen? Hoe zorg je leerlingen terechtkomen in beroepsgerichte profielen van hun voorkeur? Hoe zorg je voor voldoende, gekwalificeerde, docenten? Scholen geven aan te maken te hebben met: "formatieve gaten aan het eind van het jaar."

Tel daarbij op dat zij-instroom niet de enige beweging in leerlingaantallen is waar een school zich mee geconfronteerd ziet. Zo zijn er scholen die door teruglopende instroom vanuit het basisonderwijs minder klassen formeren, met bijbehorende terugloop in docentaantallen. Of er ontstaat een disbalans in de populatie - "een waterhoofd" - door minder instroom in de onderbouw en een grote bovenbouw.

1.2 Meer dan de helft ziet toename interne doorstroom/afstroom

Zesenvijftig procent van de respondenten signaleert een toename van door-/afstroom binnen de eigen school.

In de toelichtingen bij de impact van interne afstroom worden vergelijkbare zaken als bij zij-instroom genoemd: leerlingen zijn geplaatst op een te hoog niveau en zitten daar eigenlijk te lang. Als ze moeten afstromen is dat vervelend voor leerlingen en hun motivatie, voor de

verhoudingen in de klas, de groepsgrootte en de schoolorganisatie. Bovendien voelen sommige scholen druk vanuit de Onderwijsinspectie en rendement/opbrengsten. Wel wordt afstroom binnen de eigen organisatie als minder impactvol ervaren dan zij-instroom, mogelijk omdat de leerlingen die afstromen in tegenstelling tot zij-instromers wel al bekend zijn bij de school en met de schoolcultuur.

1.3 Bij meer dan één op de drie teruglopende instroom vanuit PO

Achtendertig procent van de respondenten geeft aan op school een afname te zien van instroom in leerjaar 1 vanuit het PO.

De impact van minder instroom zit vooral in de gevolgen van minder leerlingen (krimp) voor de organisatie: minder instroom heeft gevolgen voor het personeelsbestand/fte's, de bekostiging en op sommige plekken het in stand houden van aanbod/profielen. Soms komen die leerlingen dan in de hogere leerjaren (gefrustreerd) weer terug, waardoor er een "rare opbouw van cohorten" ontstaat.

Verwacht zou worden dat de leerlingenaantallen in leerjaar 1 tot en met 4 nagenoeg gelijk zouden zijn. Om na te gaan of dat bij deze scholen het geval is, is gevraagd naar de aantallen in elk leerjaar. Gemiddeld tellen de scholen in totaal rond de 570 leerlingen.

Bij 20 scholen zitten er minder leerlingen in leerjaar 4 dan in leerjaar 1: gemiddeld 15 leerlingen minder. Bij 82 scholen zijn er meer leerlingen in leerjaar 4 dan in leerjaar 1: gemiddeld 48 leerlingen meer.

Bij de scholen die beduidend meer leerlingen hebben in leerjaar 4 dan in leerjaar 1 is geïnformeerd naar de reden daarvoor: de grootste groep, - ongeveer de helft van de respondenten -, geeft aan dat dit komt door toenemende zij-instroom; een kleinere groep geeft aan dat dit door afnemende instroom vanuit het PO komt. Soms wordt daarbij aangegeven dat het ook om interne afstroom gaat van havo naar tl of naar tl naar kader. Een enkele keer komen beide in combinatie voor.

1.4 Slechts beperkt deel van scholen ziet geen opvallende bewegingen

Zeven procent van de scholen ziet geen opvallende bewegingen in de leerlingstromen.

2 Jaarlijks gemiddeld een extra klas aan zij-instromers

Waar hebben we het over als het gaat om zij-instromers? Om hoeveel leerlingen gaat het? Wanneer stromen zij-instromers het vmbo in en in welk leerjaar en in welke leerweg?

2.1 Soms 5, soms 80: zij-instroom varieert sterk per school

Gemiddeld genomen hebben de respondenten in schooljaar 2024-2025 23 zij-instromers aangenomen. Voor sommige scholen gaat het om een handvol leerlingen, op andere gaat het om grote aantallen tot wel 80 leerlingen.

Eén op de drie scholen hanteert een maximum voor het aantal zij-instromers dat ze opnemen. Het maximum wordt bepaald aan de hand van de ruimte die er is binnen de klassen.

Scholen die een maximum aantal tussentijdse instromers hanteren nemen gemiddeld 28 leerlingen op. Dit zijn scholen die gemiddeld groter zijn; rond de 600 leerlingen tegen 500 gemiddeld.

2.2 Moment van instroom varieert

Op de vraag op welk moment zij-instromers kunnen instromen, antwoordt één op de drie respondenten dat dit gedurende het gehele schooljaar plaatsvindt. Nog geen 30 procent zegt dat het uitsluitend aan het begin van het schooljaar kan. Bij net iets meer dan 10 procent kan het tot de herfstvakantie. Veel scholen hanteren daarbij eigen regels, bijvoorbeeld dat er per geval gekeken wordt, of aparte regels per leerjaar en leerweg. Dat betekent dus dat zij-instroom zich veelal niet rond één moment in het jaar concentreert.

2.3 Merendeel in leerjaar 2 en 3 en op kaderberoepsgerichte leerweg

Vooraf in leerjaar 3 (86 procent) en in leerjaar 2 (62 procent) komen de zij-instromers de school binnen. Bij 12 procent van de respondenten is er zij-instroom in leerjaar 1. Zij-instroom in leerjaar 4 komt volgens de respondenten niet voor.

Meer dan 60% van de scholen zegt dat de zij-instroom in de onderbouw in de afgelopen twee jaren is toegenomen.

Zij-instroom is er op de scholen het vaakst in de kaderberoepsgerichte leerweg (78 procent), gevolgd door de theoretische leerweg (26 procent). Bij 18 procent is er zij-instroom in de basisberoepsgerichte leerweg, bij 12 procent in de gemengde leerweg.

Als leerlingen instromen in het derde leerjaar in één van de beroepsgerichte leerwegen, dan dienen ze voor een profiel te kiezen. De voorbereiding op profielkeuze gebeurt in de onderbouw. Als leerlingen wisselen naar de kaderberoepsgerichte leerweg dan lopen ze die voorbereiding mis. In paragraaf 3.5 is te vinden in hoeverre leerlingen bij zij-instroom zelf een profiel kunnen kiezen.

2.4 Aantal instromers veelal niet in lijn met aantal aangemelde leerlingen

Bijna 60 procent van de scholen geeft aan dat het aantal instromers niet in lijn was met het aantal leerlingen dat daarvoor aangemeld was bij de school. Dat komt, doordat er bijvoorbeeld meer aanmeldingen waren dan er leerlingen geplaatst konden worden, doordat leerlingen – “in een eindspurt” - hun cijfers ophaalden, waardoor ze niet hoefden over te stappen, of bijvoorbeeld doordat de school bepaalde leerlingen niet voldoende perspectief bleek te kunnen bieden. Daardoor is dus niet goed duidelijk op hoeveel zij-instroom een school werkelijk kan rekenen, naast het werk dat elke aanmelding van een school vraagt.

Hoe het aanmeldproces verloopt wordt beschreven in volgende hoofdstuk.

3 Wie meldt zich voor zij-instroom?

Voordat een leerling daadwerkelijk op een nieuwe school start, vindt er een aanmelding plaats. Niet alle leerlingen worden geplaatst. Hoe verloopt het proces tussen aanmelding en zij-instroom?

3.1 Aanmeldingen en aanmeldende scholen

Ruim vier van de tien scholen geeft aan in schooljaar 2024-2025 tussen de 20 en 50 aanmeldingen te hebben ontvangen van (potentiële) zij-instromers. Bijna twee op tien scholen heeft tussen 50 en 100 aanmeldingen gehad en nog eens twee op de tien ontving tussen 10 en 20 aanmeldingen. Twaalf procent had minder dan 10 aanmeldingen, vier procent meer dan 100. Het aantal aanmeldingen voor potentiële zij-instromers die scholen ontvangen is dus beduidend hoger dan het aantal zij-instromers dat daadwerkelijk op de school terecht komt. Grote scholen krijgen meer aanmeldingen.

Meer dan de helft van de scholen krijgt tussentijdse aanmeldingen van één tot vier andere vo-scholen, de andere helft van meer dan vier vo-scholen.

3.2 Aanmeldingen gedurende het hele schooljaar

Driekwart van de scholen ontvangt gedurende het hele schooljaar aanmeldingen voor tussentijdse zij-instromers. Bij een deel daarvan ligt de nadruk op de tweede helft van het schooljaar; bij een ander deel gebeurt dat aan de start van het schooljaar. De overige scholen geven specifieke tijdvakken aan, bijvoorbeeld vanaf januari, vanaf de herfst of alleen vlak voor de zomervakantie.

In tweederde van de gevallen zijn het meestal ouders/leerlingen die de aanmelding doen; in een derde van de gevallen komt de melding doorgaans van een andere vo-school. Nb: ouders zijn verantwoordelijk voor de inschrijving op een nieuwe school. De huidige school mag een leerling pas uitschrijven als er een nieuwe school is gevonden. Dan gaat de zorgplicht over van de school van herkomst naar de nieuwe school³. Vanaf de aanmelding gaat de zorgplicht in.

3.3 Knellende overgangsnormen belangrijkste reden voor aanmelding

De belangrijkste reden dat leerlingen naar een andere scholen willen of dienen over te stappen is volgens de respondenten, dat leerlingen de overgangsnormen niet halen en/of het niveau niet aankunnen. Bijna tweederde noemt dit als reden, waarbij niet duidelijk is of dit de opgegeven reden is, en in hoeverre dit ook de werkelijke reden is. Een citaat: "Volgens de dossiers zou het om overgangsnormen gaan, maar wij zien bij meer dan de helft gedragsproblemen." Gedragsproblemen is een tweede categorie redenen voor aanmelding, die door ruim een kwart vermeld wordt. Bijna een op de tien geeft aan dat de

---

³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/zorgplicht-en-samenwerken-scholen-passend-onderwijsverantwoordelijkheid-van-de-scholen>

mate van zorg de reden voor aanmelding is. Verder worden nog genoemd: 'liever praktisch willen leren' en 'leerlingen zijn de Nederlandse taal nog niet machtig.'

3.4 Afspraken tussen scholen op orde, overdracht niet

Ruim acht van de 10 scholen geven aan dat er afspraken bestaan rond de aanmelding van (potentiële) zij-instromers, bij zeventien procent van de scholen bestaan die afspraken (nog) niet. De meerderheid van de scholen (52 procent) geeft aan dat er afspraken bestaan in het samenwerkingsverband; 20 procent heeft afspraken met individuele scholen van wie de school zij-instromers opneemt en tien procent heeft afspraken met scholen in de gemeente of stad. Ook wordt verwezen naar afspraken binnen het bestuur of de stichting.

Slechts één op de zes scholen is tevreden over de informatie die ze van de toeleverende school krijgen: de informatie is summier of men moet er zelf achteraan.

3.5 Na toelating niet altijd plek op profiel van keuze

Als leerlingen toegelaten worden, moet er een plek voor ze gevonden worden. Dit is een puzzel die samen gelegd moet worden met toenemende doorstroom/afstroom binnen de eigen school.

Zoals aangegeven hanteert een op de drie scholen een maximum voor aantal zij-instromers dan ze opnemen, dat bepaald wordt aan de hand van de ruimte die er in klassen en profielen beschikbaar is.

In de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo volgen leerlingen in leerjaar 3 en 4 beroepsgericht onderwijs in één van tien profielen. Leerlingen in leerjaar 1 en 2 worden op de keuze van een profiel voorbereid. Zij-instromers die in leerjaar 3 instromen, hebben die voorbereiding meestal niet gehad. Scholen organiseren daarom nog allerlei momenten om leerlingen toch zo veel mogelijk te faciliteren. Tegelijkertijd is het een puzzel om leerlingen om de juiste plek te krijgen. In werkplaatsen en keukens is voor een bepaald aantal leerlingen tegelijk plek, zodat iedereen veilig kan werken en genoeg materialen heeft. Machines, gereedschap of andere materialen zijn niet ongelimiteerd beschikbaar. Dus als klassen vol zitten, dan zitten ze ook echt vol. Wel kan de vraag ontstaan of er bij een populair profiel dan niet een extra klas geformeerd moeten worden. Een extra klas betekent echter ook extra druk op de formatie en de roostermakers.

Als reguliere leerlingen bepaalde profielen kiezen en het profiel vol zit, dan kunnen zij-instromers op veel scholen niet meer in dat profiel terecht. Op bijna de helft van de scholen kunnen zij-instromers het profiel van hun voorkeur kiezen uit alle profielen die de school aanbiedt. Op vier van de tien scholen is de keuze voor zij-instromers beperkt tot een deel van de profielen. Op zeven procent van de scholen worden zij-instromers geplaatst in een profiel.

3.6 Niet plaatsbare leerlingen

Niet alle leerlingen kunnen geplaatst worden. Soms is er simpelweg geen plek, soms is de zorgvraag van leerlingen dusdanig groot dat een school dat niet aankan. Op 20 scholen lijkt het om alle leerlingen te plaatsen. Een klein deel van de respondenten weet niet hoeveel leerlingen niet geplaatst worden.

Gemiddeld genomen worden er 15 leerlingen per school niet geplaatst (in het vorige flitsonderzoek bedroeg dit aantal gemiddeld 10 leerlingen). Op grond van wat de respondenten melden zijn er grote verschillen tussen scholen: bij de een gaat het om enkele leerlingen en bij anderen om tientallen.

Bij de meerderheid van de scholen (zestig procent) worden de leerlingen die de school niet kan plaatsen, naar andere scholen verwezen. Bijna een op de vijf invullers is niet op de hoogte van wat er met deze leerlingen gebeurt. De overige invullers geven aan dat leerlingen teruggaan naar de school van herkomst (onder verwijzing naar de zorgplicht), dat het samenwerkingsverband dan in beeld komt voor overleg met/plaatsing op andere scholen, of dat de school helpt bij het zoeken naar een alternatief. Soms worden leerlingen uiteindelijk toch geplaatst of worden er pragmatische oplossingen gekozen, zoals een ander profiel kiezen of instromen waar nog plek is.

4 Extra maatregelen en gevolgen van zij-instroom

4.1 Extra maatregelen vanwege zij-instroom

Zij-instroom verloopt zelden geruisloos. Bijna negen op de tien scholen neemt *extra* maatregelen vanwege de zij-instromers op hun school. Elf procent van de scholen neemt geen extra maatregelen.

Onderstaande tabel laat zien dat er een brede reeks aan extra maatregelen wordt ingezet, waarbij extra zorg/begeleiding bovenaan staat (bij 64 procent van de scholen), gevolgd door begeleiding bij inhalen gemiste stof (40 procent), inzet van onderwijsondersteuners en coaches (39 procent), een extra klas formeren (39 procent) en extra overleg met externen, zoals MDO's (36 procent). Meer dan een kwart past de lessen/programma's aan en op een op de vijf scholen is er een gewenningstraject.

TABEL 2: BIJNA 90 PROCENT NEEMT EXTRA MAATREGELEN

Extra maatregelen om zij-instromers op te vangen	Aandeel
Extra zorg/begeleiding	64%
Begeleiding bij inhalen van gemiste stof	40%
Een extra klas formeren	39%
Extra inzet van onderwijsondersteuners, coaches	39%
Extra overleg met externen (bv MDO)	36%
Aangepaste lessen/programma's	28%
Gewenningstraject	22%
Nieuwe (maatwerk)trajecten	17%
Geen extra maatregelen	11%
LOB	11%
Professionalisering van docenten	8%
Kleinere groepen/klassen	6%
Aparte ruimte(s) inrichten	4%

Verder worden genoemd: contact met ouders, ouderavonden, introductiedagen, matchen van pta's, zodat de zij-instromer niets dubbel hoeft te doen.

4.2 Zij-instroom: impact op een breed aantal terreinen

Zij-instroom heeft gevolgen voor een breed aantal gebieden in de school, met name voor de organisatie van zorg en begeleiding (81 procent), en een hogere belasting van docenten (76 procent).

Daarnaast heeft zij-instroom gevolgen voor de formatie (65 procent), de inrichting van maatwerkprogramma's (62 procent), en contacten met externen/hulpverlening en zorg (55 procent).

Verder benoemen de scholen impact van zij-instroom op het gebouw/de ruimte (38 procent), op de financiën (37 procent), op het rooster en op de administratie (elk 30 procent).

TABEL 3: ZIJ-INSTROOM HEEFT IMPACT OP ZORG/BEGELEIDING EN WERKDRUK DOCENTEN

Gevolgen van zij-instroom	Aandeel
a. Formatie	65%
b. Gebouw/ruimte	38%
c. Financieel	37%
d. Rooster	30%
e. Hogere belasting van docenten	76%
f. Administratie	30%
g. Organisatie van zorg/begeleiding	81%
h. Inrichting van maatwerkprogramma's/trajecten	62%
i. Contacten met externen (hulpverlening, zorg)	55%
k. Geen gevolgen	2%

Verder worden onder meer genoemd gevolgen voor de sociale veiligheid en sfeer op school, door bijvoorbeeld extreem gedrag of incidenten.

Scholen ervaren de gevolgen voor de organisatie van zorg/begeleiding van zij-instromers en voor de belasting van docenten als het grootst.

Het is daarom niet verwonderlijk, dat respondenten aangeven dat met name docenten op hun school de zij-instroom als problematisch ervaren. Minder dan een op de tien meent dat docenten zij-instroom *niet* problematisch ervaren en bijna een op de vijf dat docenten die juist als *heel* problematisch ervaren.

4.3 Veel inzet, wisselend resultaat. Consequenties voor reguliere leerling

Negen op de tien scholen neemt extra maatregelen vanwege zij-instroom. Lukt het de scholen om zij-instromers te bieden wat ze nodig hebben?

Bijna een op de tien scholen zegt zij-instromers volledig te kunnen bieden wat ze nodig hebben. Meer dan de helft van de respondenten (56 procent) vindt dat de school zij-instromers redelijk kan bieden wat ze nodig hebben, een op de acht vindt juist van niet en bijna een kwart staat daar neutraal tegenover.

Bijna twee op de drie respondenten geeft aan dat de oplossingen en inspanningen voor zij-instromers tegen koste gaan van het onderwijs (qua tijd en/of kwaliteit). Bij 14 procent van de scholen is dat niet het geval, een kwart antwoordt neutraal. We zagen al dat zij-instroom de druk op docenten doet toenemen.

Vooralsnog lukt het meer dan de helft van de scholen om ook met zij-instromers te voldoen aan de (rendements)criteria van de Onderwijsinspectie, terwijl een op de vijf scholen meldt dat het niet lukt. Ruim een kwart antwoordt neutraal.

5 Tussen ruimte en draagkracht: scholen op de grens

Veel scholen zitten aan hun grens wat betreft het opvangen van zij-instromers of hebben die grens in zicht. Scholen lopen tegen hun organisatorische en pedagogische grenzen aan, onder meer door volle klassen, personeelstekorten en een toenemende druk op het schoolklimaat.

52 procent geeft aan dat de rek eruit is binnen de school wat betreft de opvang van zij-instromers. Een op de vijf is het hier niet mee eens en 27 procent staat er neutraal tegenover.

Bijna 40 procent zegt dat de school geen verdere toename van zij-instroom aankan. Dat komt vooral doordat de organisatie het niet meer aankan: enerzijds vanwege de capaciteit: de ruimte in het gebouw, volle klassen/profielen, formatieproblemen en (te) hoge belasting voor docenten en mentoren; anderzijds vanwege onrust in de klassen, gedragsproblematiek, zware ondersteuningsvragen, een negatieve invloed op het pedagogisch klimaat. Een deel van de respondenten merkt op dat het moment dat de school het niet meer aankan, eigenlijk al gepasseerd is.

Nog eens bijna 20 procent weet niet of de school een verdere toename aan zou kunnen, en 16 procent vult een ander antwoord in, dat meestal neerkomt op 'ja, mits' of 'nee, tenzij'. Daarbij spelen niet alleen de aantallen zij-instromers een rol, maar ook de ondersteuningsvragen en de zorgcapaciteit die dat van de school vraagt. Ook hier wijzen scholen erop dat de ondersteuningsvraag vaak niet helder is bij binnenkomst. Soms loopt men al aardig tegen de grenzen aan van wat mogelijk is.

Bijna 30 procent zegt verdere toename nog wel aan te kunnen. Ruimte in de klassen, gebouw of formatie is de belangrijkste reden waarom scholen een verdere toename wel (nog) aankunnen. Die ruimte ontstaat soms, doordat er in de brugklas minder leerlingen instromen of doordat het om beheersbare aantallen zij-instromers gaat. Daarbij geven de scholen ook aan dat ze door zelf 'streng te zijn aan de voorkant', grip houden. Een 'ja' is vaak geen volmondige ja: organisatorisch past het nog maar net, maar vmbo-scholen vinden dat alle leerlingen onderwijs moeten krijgen.

Bijna vier op de vijf scholen geeft aan meer ruimte nodig te hebben voor speciale arrangementen om leerlingen perspectief te bieden. Vier procent heeft niet meer ruimte nodig, 17 procent antwoordt neutraal.

6 Onvoorspelbaarheid bemoeilijkt grip op zij-instroom

Door de onvoorspelbaarheid van aantallen en de vaak onduidelijke ondersteuningsbehoefte van leerlingen bij binnenkomst, is het lastig voor scholen om grip te krijgen op (toenemende) zij-instroom.

Bijna 60 procent van de scholen geeft aan maar ten dele grip te hebben op zij-instroom. Deze scholen neigen in hun antwoorden meer naar 'geen' dan naar 'wel grip'. Dat zit vooral in de onvoorspelbaarheid waar de scholen mee te maken hebben: zowel in aantallen zij-instromers als - misschien nog wel meer- in de zwaarte van de problematiek die deze leerlingen met zich meebrengen. Een paar citaten: "Er is een te groot verschil tussen de aanmeldingen en de werkelijke plaatsingen." "Omdat we in de omgeving de enige openbare vmbo-school zijn met x profielen, kunnen we geen leerlingen weigeren." "We weten niet van te voren hoe een zij-instromer zich bij ons op school ontwikkelt; soms blijken de problemen zo groot te zijn dat hier heel veel tijd voor ondersteuning voor vrijgemaakt moet worden." "Soms kunnen wij toch niet de ondersteuning bieden die er nodig is."

Een op de vijf geeft aan onvoldoende grip te hebben. Zij noemen de onvoorspelbaarheid van de aantallen zij-instromers en het late moment waarop dat duidelijk is, die het moeilijk maken om te anticiperen. Dat maakt dat scholen zich soms overvallen of voor het blok gezet voelen. Daarbij is de overdracht/informatie in het dossier vaak onvolledig en worden problemen soms pas later duidelijk: dat zet zowel de school als de leerling op achterstand." Sommige respondenten uiten daarbij de frustratie "Het lijkt wel alsof iedereen wordt aangenomen." Daarbij geeft men aan dat niet alle zij-instromers op hun nieuwe school uiteindelijk succesvol zijn.

Scholen die wel grip ervaren (zo'n 20 procent) vermelden vaak dat hun aanpak goed georganiseerd is: zo zijn er vaak afspraken gemaakt met andere scholen, in de regio, samenwerkingsverband of binnen het bestuur. Er is beleid rond zij-instroom en scholen bepalen zelf de plaatsing/toelating. De school is dus in regie. Het helpt als men weet van welke scholen de zij-instromers afkomstig zijn, het helpt ook als het aantal te overzien is. En soms is er ook specifiek aanbod voor zij-instromers: een programma, maatwerk of een klas.

7 Overdracht zorgplicht: gedeelde verantwoordelijkheid?

Als een leerling onderwijs volgt dan heeft de school zorgplicht. Dit betekent dat wanneer blijkt dat de leerling het niveau op de betreffende school niet aankan, en de school geen andere niveaus aanbiedt, dan de school de leerling niet mag “laten vallen” zonder alternatief. Overplaatsing naar een andere school dient dan ook zorgvuldig en in overleg te gebeuren. Het is namelijk de verantwoordelijkheid van de huidige school dat er een passende oplossing wordt gerealiseerd.

Bij 55 procent van de bevroegde scholen is er overleg tussen de scholen die naar elkaar verwijzen in een regio. Op bijna een derde van de scholen is er incidenteel overleg. Ongeveer een op de tien respondenten weet niet of dit overleg bestaat.

Hoewel er (formeel) dus wel overleg tussen scholen plaatsvindt. Blijkt er nauwelijks sprake van een gezamenlijk gevoelde verantwoordelijkheid. Slechts een derde is het eens met de stelling: ‘In onze regio voelen scholen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor het binnenboord houden van leerlingen’. Ruim een derde is het niet met de stelling eens en 29 procent antwoordt neutraal.

Zo is ook bijna 80 procent niet of slechts ten dele op de hoogte van hoeveel zij-instromers andere scholen in de omgeving opnemen.

Ruim driekwart van de scholen vindt dat de extra investering die zijn doen om zij-instromers op te nemen door alle scholen in de regio gezamenlijk gedragen moeten worden. Drie procent van de respondenten is niet die mening toegedaan en een op de vijf invullers antwoordt neutraal.

Bij minder dan één op de vijf scholen speelt het samenwerkingsverband passend onderwijs, waarin scholen gezamenlijk dienen te zorgen dat er voor elke leerling een passende onderwijsplek is binnen de regio. een actieve rol in de verdeling van zij-instromers over de scholen. Bij nog eens 10 procent staat het in de kinderschoenen. Bij bijna de helft van de scholen heeft het samenwerkingsverband hierin geen rol. Bijna een kwart moet het antwoord schuldig blijven.

Om een beeld te krijgen van hoe samenwerkingsverbanden passend onderwijs met zij-instroom omgaan, is er ook een vragenlijst uitgezet onder alle samenwerkingsverbanden. De respons was gering (10 van de 75) waardoor alleen er alleen indicatief een aantal signalen zijn op te maken. De respondenten geven aan dat zij-instroom vooral incidenteel onderwerp van gesprek is. Er lijkt weinig inzicht in aantallen zij-instromers. Vanuit het perspectief van de samenwerkingsverbanden zijn er op hun scholen vooral knelpunten rond opvang en begeleiding van zij-instromers, en rond spreiding en plaatsing. In de afgelopen vijf jaar is de rol van het samenwerkingsverband bij aanmelding en plaatsing van zij-instroom op het vmbo nagenoeg onveranderd. Deze rol bestaat vooral uit

meedenken/advies over de meest passende plek van leerlingen, leerlingenbespreking in een plaatsingsoverleg en zorgdragen voor passende arrangementen. Slechts een enkel samenwerkingsverband geeft aan grip te hebben op zij-instroom.

8 Perspectief van vmbo-scholen op zij-instroom

In de vragenlijst is respondenten de ruimte gegeven om hun perspectief op zij-instroom te geven: welke problemen zouden ze graag opgelost zien en welke oplossingen zien zij?

Liefst zouden scholen zien dat leerlingen meteen op de meest passende plek terecht zouden komen, zodat zij-instroom en afstroom zoveel mogelijk voorkomen kunnen worden.

Dat begint bij het advies op de basisschool. Veel scholen wijzen in dat verband op te hoge/bijgestelde adviezen door kansrijk adviseren/de doorstroomtoets. Soms speelt beeldvorming rond het vmbo daarin door. "Geef leerlingen een realistisch advies - en dat is niet altijd het hoogste advies - en gun ze een succeservaring."

Negen van de tien scholen vindt dat door kansrijk adviseren de verwachtingen ten aanzien van leerlingprestaties onrealistisch hoog liggen. Drie procent is niet die mening toegedaan.

Bij twijfel de voorkeur geven aan het hogere niveau lijkt misschien kansen gunnen aan de leerlingen, maar: "de teleurstelling bij overvraging is nog vele malen groter. (...)". Bovendien hebben respondenten het idee dat gedacht wordt dat leerlingen op het vmbo geen kansen krijgen. Leerlingen kunnen dan echter ook altijd verder opstromen. Volgens respondenten komen ze zo met vertrouwen en motivatie op de juiste plek." "Er mag echt meer vertrouwen zijn dat wij leerlingen ook kansrijk bevorderen waar dit kan." Daarbij klinkt ook het advies om basisscholen meer bekend te maken met wat het vmbo inhoudt.

Als leerlingen toch zij-instromers worden, dan helpt betere en tijdige samenwerking, tussen scholen om de overstap kansrijker te maken. Scholen hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid volgens de respondenten. Zo suggereert een respondent: "Afspraken over wat de eerste school allemaal moet hebben ingezet voordat er tot een overstap wordt overgegaan."

Goede dossiervorming en overdracht, zodat de ondersteuningsbehoefte eerder helder is, wordt eveneens door veel respondenten genoemd. Verder tijd en middelen voor begeleiding en professionalisering en meer mensen die dit kunnen uitvoeren. Ook zoekt een deel van de scholen naar meer mogelijkheden voor maatwerk.

Volgens respondenten zitten leerlingen nu vaak te lang op een verkeerde plek zonder goede begeleiding. De wens leeft dan ook dat toeleverende scholen meer werk maken van hun zorgstructuur en eerder motivatie- en gedragsproblemen signaleren en aanpakken. Een paar citaten: "Niet een heel schooljaar aanmodderen." "Geen leerlingen over de schutting gooien die vanwege gedrag of andere zaken vastlopen op hun huidige school en daardoor noodgedwongen en gedemotiveerd een stap terugdoen en instromen op het vmbo." "Het verlagen van het niveau is vaak geen oplossing voor het ontstane probleem." "Nu stromen er redelijk wat leerlingen af die onzes inziens succesvol hadden kunnen zijn op het hogere niveau, als zij de juiste ondersteuning hadden gekregen."

(...) de reden van zij-instroom ligt veelal niet in cognitie, maar voornamelijk in motivatie/gedrag. Dit heeft als gevolg dat je een probleem verplaatst en niet naar de oorzaak van de problematiek gaat kijken. Wij hebben als vmbo-school niet de optie om leerlingen af te laten stromen, waardoor wij wellicht harder werken om leerlingen een succesvolle schoolloopbaan te gunnen?! Het feit dat leerlingen met hoge afwezigheid niet bekostigd worden, maakt het voor scholen een nog veel complexer verhaal. In deze leerlingen zit namelijk veelal wel heel veel werk! (En dus geld!)"

In dat verband wijst men ook op het ontbreken van onderzoek naar (het welzijn van) zij-instromers, de effecten van zij-instroom op de zittende populatie en het succes van zij-instromers op hun nieuwe school: in hoeverre leidt wisselen van school tot een verhoogde kans op uitval?

Er gaan stemmen op voor meer regionale samenwerking en een meer gezamenlijke verantwoordelijkheid voor plaatsing, monitoring en begeleiding van zij-instromers: "Dat voorkomt afschuiven van problematiek en vergroot de kans op een duurzame plaatsing."

Ook financiering is daarbij een aandachtspunt, bijvoorbeeld 'geld volgt de leerling' of 'meer middelen voor begeleiding.' "Zij-instroom vraagt aantoonbaar meer van docenten en mentoren: extra begeleiding, differentiatie, herstel van motivatie en groepsdynamisch werk. Daar zouden tijd, professionalisering en (waar nodig) financiële middelen tegenover moeten staan. Zonder die randvoorwaarden komt de druk volledig bij de school te liggen."

Ook wijst men op de druk die toenemende zij-instroom legt op docenten, waardoor men ook druk ervaart op de onderwijskwaliteit, en daarbij: "De druk van de Inspectie van het Onderwijs om 'goed onderwijs te blijven realiseren."